

Literatuur is van iedereen

In 2014 zag *Het Lezerscollectief* het levenslicht. Deze organisatie wil werken aan een wereld waarin iedereen toegang heeft tot literatuur. Zij vond haar inspiratie bij Jane Davis van *The Reader Organisation*, die stelt dat literatuur geen privéterrein is van *the happy few*. Grote literatuur behoort iedereen toe. Eva Rousselle, stafmedewerker bij Vormingplus, voegde de daad bij het woord en begeleidt de voorleesgroep *Komen Lezen!*.

Tim Deschaumes

Hoe raakte je in contact met het werk en de visie van Jane Davis?

In 2012 gaf Jane Davis inspirerende lezingen aan de Universiteit Antwerpen en de Vooruit over haar werk en persoonlijke levensverhaal. Ze komt uit een gezin met een alcoholische moeder en agressieve stiefvader. Vanaf haar 19de was ze alleenstaande moeder. In die moeilijke tijd vond ze altijd steun in literatuur. Ze is toch nog gaan studeren en werd uiteindelijk literatuurprof in Liverpool. Toen ze zelf doceerde aan 19-jarigen trof het haar dat haar studenten een heel ander leven leidden dan zij op die leeftijd. Ze kwamen over het algemeen uit een warm nest met vermogende ouders. Ze vond het jammer dat mensen die het moeilijk hebben veel minder kansen krijgen om in aanraking te komen met goede literatuur. Daarom startte ze in Liverpool met een leesproject in afkickcentra, in vluchthuizen voor moeders, op de parkings van supermarkten. Een duidelijke keuze om op niet-evidente plekken literatuur en poëzie voor te lezen en met de toehoorders in gesprek te gaan. Hoe ervaren ze die literaire tekst? Hoe raakt hij hen? Na drie maanden heeft ze haar professoraat stopgezet en richtte ze *The Reader Organisation* op.

Van meet af aan was haar leesproject dus gericht op kwetsbare groepen?

Inderdaad. Mensen die hebben afgehaakt op school of zelfs een degout hebben overgehouden aan hun taal- of literatuurlessen. De bedoeling is om literatuur aan te reiken aan mensen die troost en mooie woorden kunnen gebruiken. Je kunt dergelijke groepen ook opstarten in bibliotheken, maar Davis richt zich bij uitstek op mensen die niet lezen. Vormingplus heeft daar bij *Komen Lezen!* ook voor gekozen. We richten ons op een divers publiek, maar we organiseren de leesgroepen in de eerste plaats in samenwerking met kansengroepen in de Zuidpoort en het sociaal restaurant De Sloep, met het psychiatrisch centrum Guislain, armoedeorganisaties, de gevangenis, buurtcentra en de Vooruit, waar het allemaal begon. *Komen Lezen!* is dus complementair aan de leesgroepen die we samen met de Bib organiseren en verwoede lezers aantrekken.

Waarin verschilt een samenkomst van Komen lezen met die van een klassieke leesgroep?

Het verschil is erg groot. Met de dertien *Leesgroepen* in de Bib geven we boekenwurmen de gelegenheid om met elkaar te praten en te discussiëren over hun passie. De *Leesgroep Light* vertrekt vanuit dezelfde formule – mensen lezen op voorhand thuis een boek en bespreken het in groep – maar op het programma staan meer toegankelijke boeken. In beide groepen wordt veel aandacht besteed aan de auteur en de stijl. Bij *Komen Lezen!* gebeurt de confrontatie met de tekst op het moment zelf. De deelnemers hoeven op voorhand geen boek of gedicht te lezen. Meer nog: een deelnemer moet zelfs niet kunnen lezen. De drempel om een boek te ontlenen of te kopen en het op eigen houtje te doorworstelen is te groot voor deze groep van kwetsbare mensen. Tijdens *Komen Lezen!* leest de leesbegeleider een tekst hardop voor. De deelnemers ontdekken hem tesamen, wat de groepsdynamiek ten goede komt.

Het voorlezen van de tekst is essentieel?

Zeker. Als de begeleider de tekst hardop leest, is het tempo trager dan wanneer iedereen in stilte leest. De deelnemers worden zo helemaal in het verhaal opgenomen en staan stil bij de klank van de woorden. Er ontstaat snel een emotionele betrokkenheid en de voorgelezen tekst roept associaties op die het gesprek voeden.

Speelt het literaire aspect van de tekst een rol bij Komen Lezen!?

Een heel grote rol. Het literaire van de tekst is het uitgangspunt. Een literaire tekst bevat een gelaagdheid die niet meteen zichtbaar is, maar tijdens het gesprek naar boven komt. Op deze manier wordt de rijkdom van zo'n tekst voor iedereen toegankelijk. We gaan ervan uit dat je geen boekenwurm hoeft te zijn om van 'moeilijke' teksten te proeven. Het is net de bedoeling om mensen zonder literaire achtergrond met goede literatuur in contact te brengen. De ervaring leert dat je niet te snel moet denken dat een tekst te moeilijk is. In tegenstelling tot wat er bijvoorbeeld bij leesbevordering gebeurt, selecteren we de teksten niet op basis van eenvoudig woordgebruik. Zo'n teksten ontberen de subtiliteit en gelaagdheid die een literaire tekst zo boeiend maakt. Als je echt de tijd neemt om samen traag de tekst door te nemen, dan vormt moeilijk woordgebruik zelden een hindernis.

Wat betekent een bijeenkomst voor de deelnemers?

Ze vinden zo'n bijeenkomst een uitgelezen moment om hun gedachten te verzetten en hun bekommernissen opzij te zetten. Ze ervaren haar als een goede oefening om hun denken op scherp te houden en hun gevoelens te vertalen in nieuwe woorden. Om gezegd te krijgen wat hen beroert. Heel veel mensen herkennen zich, andere mensen of situaties in de voorgelezen tekst. 'Hé, dat gaat over mijn leven. Ik herken die eenzaamheid.' In de voorleesgroep komen veel emoties los. Regelmatig krijgen deelnemers de tranen in de ogen bij het luisteren naar een gedicht, omdat het herinneringen oproept of ervaringen verwoordt die ze zelf niet goed konden plaatsen. Het doet hen goed dat iemand anders die emoties wel in taal heeft kunnen vatten. Het is echt een heel mooi project!

Primeert het verhaal van de deelnemer of het verhaal van de tekst?

Het gaat vooral over wat mensen zelf uit de tekst halen. Het verhaal of het gedicht blijft de basis van het gesprek waar je steeds naar terugkeert. Je wil recht doen aan de literaire tekst én aan de ervaringen van de deelnemers. Je ontwikkelt een literatuurgevoeligheid: voor de woorden, de klanken, de betekenissen.

In verhalen moeten personages vaak moeilijke keuzes maken als ze met morele dilemma's worden geconfronteerd. Zorgt dat ook voor herkenning in de groep?

Het rijke aan literatuur is dat je zo veel perspectieven krijgt. Personages zijn het vaak oneens over hoe er in een situatie moet gehandeld worden. Zo reikt een verhaal verschillende ethische gezichtspunten aan. Een fMRI-onderzoek van *The University of Liverpool* geeft aan dat bij mensen die uitdagende literatuur lezen zoals Shakespeare niet alleen taalregio's in de hersenen oplichten, maar ook regio's die te maken hebben met emotie en empathie. Dat sluit aan bij wat filosofe Martha Nussbaum zegt: het lezen en toe-eigenen van het ethisch inzicht van de personages vergroot je eigen inlevingsvermogen. Literatuur scherpt het inlevingsvermogen van de lezer vooral aan door de nuances en details in een verhaal. Ze is daar sterker in dan de filosofie: die reikt wel waardevolle theorieën aan, maar sluit minder aan bij de emoties en de dagelijkse leefwereld van mensen.

Binnenkort brengt Het Lezerscollectief een boek uit ter ondersteuning van Komen Lezen!

We hebben ervaring opgedaan met hoe mensen op specifieke teksten reageren. Van de meest vruchtbare teksten maken we nu een bloemlezing. Het gaat telkens om een combinatie van een kortverhaal en een bijpassend gedicht. Het boek zal uit een 40-tal beproefde combinaties bestaan, een schat aan materiaal voor de leesbegeleiders én deelnemers.

Interesse?

Heb je interesse om als leesbegeleider of organisatie mee te werken aan *Komen lezen*? Neem dan contact op met Eva Rousselle (eva.rousselle@vormingplus.be). Meer info over dit initiatief vind je bij de links hieronder.

Links

Het Lezerscollectief: www.lezerscollectief.be

The Reader Organisation: www.thereader.org.uk